

PSZICHOLÓGIAI HADVISELÉS A BÉKEFENNTARTÓ MŰVELETEKBEN

Szerző:

Varga Nóra (ha)
MH Haderőmodernizációs és
Transzformációs Parancsnokság

Gulyás Géza (ezds, Ph.D.)
MH Haderőmodernizációs és
Transzformációs Parancsnokság

Első szerző e-mail címe:
varga.nora@mil.hu

Lektorok:

Szabóné Balogh Ágota (Ph.D.)
Gál Ferenc Egyetem

Lestyán Erzsébet (Ph.D.)
Gál Ferenc Egyetem

...és további két anonim lektor

Varga Nóra és Gulyás Géza (2023): Pszichológiai hadviselés a békefenntartó műveletekben. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, V. évf. 2023/2. szám*. 9-24. Doi: [10.35404/LH.2023.2.9](https://doi.org/10.35404/LH.2023.2.9)

Absztrakt

A cikk a pszichológiai/lélektani műveletek (PSYOP) jelentőségét vizsgálja, különös tekintettel a békefenntartó missziókban betöltött szerepükre. Az anyag igyekszik kiemelni a lélektani stratégiák felhasználásának növekvő jelentőségét a jelenlegi és a jövőbeli biztonsági környezet összetettségében. A PSYOP kritikus eszközként szolgálhat a kü-

---

*

Magyar
Kulturáért
Alapítvány

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

A K+I⁺ Stúdió Kft. által kiadott „Lélektan és hadviselés - interdiszciplináris tudományos folyóirat” működését a 2023-2024. tanév időtartama során a Magyar Kulturáért Alapítvány (mint Támogató) és a Petőfi Kulturális Ügynökség Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság (mint kezelő) támogatta. Pályázati azonosító: FIT/00102/2023

lönböző szereplők közötti pozitív narratívák kialakításában, a bizalomépítésben és a megbékélés elősegítésében. Ezért a pszichológiai műveletek stratégiai integrációjának megvilágításával ez a cikk kiemeli azok kulcsfontosságú szerepét a békefenntartó műveletek hatékonyságának fokozásában a folyamatosan változó biztonsági környezetben.

Kulcsszavak: lélektani műveletek, PSYOP, békefenntartás, propaganda

Diszciplína: hadtudomány, pszichológia

Abstract

PSYCHOLOGICAL OPERATIONS (PSYOP) IN THE PEACEKEEPING MISSIONS

This article examines the significance of psychological operations (PSYOP), especially in peacekeeping missions. In an era where conflicts transcend conventional boundaries, the article highlights the growing importance of leveraging psychological strategies to navigate the complexities of the present and future security environments. PSYOP might serve as a critical tool in shaping positive narratives, building trust, and fostering reconciliation. By shedding light on the strategic integration of psychological operations, this article under-scores their pivotal role in enhancing the efficacy and ethical dimensions of peacekeeping efforts in an ever-changing security landscape.

Keywords: psychological operation, PSYOP, peacekeeping, propaganda

Disciplines: military science, psychology

Bevezetés

A pszichológiai hadviselés, azaz annak igénye, hogy politikai és/vagy katonai célok elérése érdekében a szembenálló felek lélektani tevékenységeket, akár komplett műveleteket hajtanak végre, nem újkeletű dolog. Az emberi történelemnek kezdetektől fogva szerves része a hadviselés is, és minden korban igény mutatkozott arra, hogy a fegyveres összecsapásokat valamilyen módon az emberi pszichikum befolyásolására alkalmas tevékenységgel is kiegészítsék, támogassák.

Jogosan merülhet fel az egyszerű kérdés, hogy miért is van erre szükség? Külön-

böző korokban, különböző harceljárásokat, különböző fegyvereket, vagy fegyverrendszereket alkalmaztak a hadviselő felek és vélhetőleg ez így lesz a jövőben is. Egyszerű lenne azt mondani, hogy az ellenségénél jobb fegyverek, jobb harceljárások, jobban kiképzett állomány, jobban elkészített tervek és a harcmezőn jobban vezetett seregek bőven elégségesek a győzelem mindenkori kivívásához. Első olvasatra aligha lehet az előző mondat igazságtartalmával vitatkozni, azonban jobban átgondolva a kérdést, rá kell döbbenjünk, hogy a kép bizony árnyaltabb kissé. Árnyaltabb, hiszen a jobb fegyvereket – ma

még – emberek készítik, a jobb harceljárásokat emberek alkotják meg, a jobban kiképzett állomány emberekből áll, sőt a jobb terveket is emberek készítik és végül a csapatok vezetését-irányítását is egy, vagy több ember végzi. Mivel nyilvánvaló, hogy minden embernek van pszichéje, az is egyértelmű, hogy ezt is védeni kell, illetve érdemes támadni is a siker elérése érdekében.

Jelen korunkban tehát nem egy új területét „fedezték fel” a hadviselésnek, csak talán mára vált annyira összetetté a világunk és hadviselésünk, hogy egyre hangsúlyosabbá válik ennek a területnek is a kutatása. Arról nem is beszélve, hogy a hagyományos katonai műveletek mellett egyre nagyobb szerepet kapnak a békefenntartó műveletek is, amelyek bár nem érik el a háborús küszöböt, ám a hosszútávú, tartós siker elérése esetében sokszor fontosabbak, mint egy-egy csata, vagy hadjárat megnyerése. És bizony ezekben a műveletekben is emberek vesznek részt, olyan emberek, akik a békefenntartás természetéből fakadóan általában sokkal közelebbi kapcsolatban állnak a civil társadalommal, így komolyabb hatásoknak is vannak kitéve ebből az irányból.

Ennek okán úgy gondoljuk, hogy nem haszontalan a pszichológiai hadviselés alapvető jegyeinek, természetének (lásd: Mező, 2014), valamint a békefenntartó műveletekben játszott szerepének vizsgálata és bemutatása. Ebben a munkában, a lélektani műveletek súlyát elsősorban a hazánkat – biztonságpolitikai szempontból – leginkább érdeklő területről, a nyu-

gat-balkáni térség válságaiból nyert tapasztalatok segítségével igyekeztük érzékelteni.

Amint már említettük, a lélektani műveletek korábban sem voltak ismeretlenek a szakemberek előtt, de a közelmúltban hirtelen megnőtt az igény e téma iránt és a szerzők hiszik, hogy a jövőben ez a növekedés még markánsabb lesz. Napjainkban és a jövőben is bizonyos, hogy óriási szerepet játszik és fog játszani a katonák és civilek pszichikai befolyásolása, különböző érdekek és célok elérése érdekében, illetve ezen befolyásolási kísérletek kivédése, hatásainak csökkentése. Ezért aztán elengedhetetlenül fontos, hogy valóban kellő figyelmet fordítsunk – és ne csak beszéljünk róla – a katonák mentális egészségére, annak „karbantartására” bármilyen feladat végrehajtása előtt, alatt és után.

A pszichológiai hadviselés lényege

Napjainkban számtalan forrásból juthatunk hírekhez (többek között ez a tény is nagyban segítheti a lélektani hadviseléssel foglalkozó szakemberek munkáját!), olvashatjuk és hallhatjuk említeni a címben szereplő kifejezést. Nem tisztünk még általánosságban sem minősíteni a fogalom, különböző szövegkörnyezetben való használatának helyességét, szakszerűségét, de az megállapítható, hogy a pszichológiai vagy lélektani hadviselés is egyike a ma használatos, „divatos kifejezéseknek”. A „divatos kifejezéseket” pedig nem biztos,

hogy csak – megalapozott tudással rendelkező – szakemberek használják.

Amennyiben azonban megpróbáljuk tudományos síkon vizsgálni a kérdést, akkor szükségesnek mutatkozik, hogy egy definíció segítségével, megfelelő alapokat biztosítsunk a további gondolatokhoz. A NATO 2003. márciusában kiadott, a pszichológiai műveletekre vonatkozó AJP-3.10.1 (A) doktrínája szerint a pszichológiai, vagy más néven lélektani hadviselés/művelet: „...megtervezett lélektani tevékenységek, amelyek kommunikációs és egyéb, a kiválasztott hallgatóságra irányuló eszközöket alkalmaznak a

politikai és katonai célok elérésére hatást gyakorló felfogás, attitűd és viselkedés befolyásolására”. Megjegyzés: az említett dokumentumot 2014-ben módosították, aminek eredményeként a Szövetség napjainkban már rendelkezik egy felülvizsgált és minősített verzióval (lásd: AJP-3.10.1 (B), illetve lásd még: Net1 és Net2 forrásokat).

A fogalom azonban önmagában csak a korábban említett alapot adja meg. A következő fejezetben megvizsgáljuk, hogyan is működik/működhet a lélektani hadviselés a gyakorlatban (1. ábra).

1. ábra: Lélektani műveletek illusztrációja egy képen. Forrás: Net3

**A „szív és az ész harca”:
a lélektani műveletek létjogosultsága
és a propaganda szerepe**

Ha a pszichológiai hadviselés elméletét és gyakorlatát szeretnénk nagyvonalakban felvázolni, akkor talán jobb, ha először nem is a hadviselést hívjuk segítségül, nem a háborús, vagy a háborús küszöb alatti műveletekre gondolunk. Először vizsgáljuk csak saját cselekedeteinket. Életünk során ugyanis mindannyian számtalan olyan, úgynevezett konfrontatív helyzetnek voltunk részesei, amikor tudtuk, de legalábbis éreztük, hogy némi lélektani „játsszámra” is szükségünk lehet a siker elérése érdekében. Tettük és tesszük – akár nap-nap után – mindezt a céljaink elérése érdekében tudatosan vagy sokszor csak ösztönösen, különböző módszereket alkalmazva. Ami az egyik helyzetben sikerre vezet, az egy másik szituációban teljesen hatástalan, ami az egyik embernél működik, az a másik esetében semmilyen eredménnyel nem kecsegtet. Mindez azonban azt is jelenti, hogy igen nehéz konkrét típus-helyzeteket meghatározni, illetve arra olyan, meghatározott cselekvési változatokat kidolgozni, melyek mindig eredményre vezetnek.

Ebből a szempontból vizsgálva a fegyveres konfliktusok, vagy a békefenntartó missziók természete sem más. Célok akarunk elérni, ennek érdekében terveket dolgozunk ki, a teljes művelet során számos kompromisszumot kötünk és reméljük, hogy a végrehajtás során el is érjük a kitűzött célt. Ezt azonban – ma még – olyan környezetben tesszük, ahol saját

haderőnk, a szembenálló fél hadereje vagy haderői és a műveleti környezetünk szerves részét alkotó társadalom is pszichével rendelkező emberekből áll. Ezek befolyásolása pedig elengedhetetlenül szükséges a siker érdekében.

Egy fegyveres konfliktusban mindenképpen szükségünk van „valamilyen erőfölényre” a siker kivívása érdekében. Könnyű lenne azt mondani, hogy a több harcokosi kell, nagyobb tüzéség, gyorsabb repülőgépek, vagy jobban kiképzett személyi állomány, jobb terv, rátermettebb vezető – esetleg mindezek együttese – és akkor a siker biztosított... A valóság azonban nem ilyen „törvényszerű”. Előfordul, hogy néha mindezen tényezők közül egyik, vagy másik fél bővében van az ellenségével szemben és “mégsem működik a dolog”. Ezeket a helyzeteket később megvizsgálva, szinte mindig oda jut az elemző elme, hogy az emberekkel történhetett valami, ott kell keresni a sikertelenség okát.

Egy több ezer éve élt kiváló kínai hadtudósnak – Szun-Ce-nek (2. ábra) – megállapítása a mai napig igaznak tűnik, miszerint:

„...a legmagasabb szintű kiválóság az ellenség ellenállásának harc nélkül való megtörésében rejlik.” (Szun Ce, 2012, 31. o.).

Ezzel aligha lehet vitába szállni. Mondhatnánk, hogy – természetéből fakadóan – erre a „legmagasabb szintű kiválóság” el-

2. ábra: Szun-Ce. Forrás: Net4

érésére elsősorban az aszimmetrikus konfliktusok törekszik a gyengébb fél, akinek nincs olyan minőségű, mennyiségű fegyverarzenálja vagy humán erőforrása, hogy képes legyen felvenni a harcot e téren erősebb ellenfelével szemben. De ez így mégsem igaz. Ma már ugyanis azt is tudjuk, hogy az ellenség pszichéjére történő hatás gyakorlása – jó esetben – oly eredményes is lehet, hogy a látszólag erősebb fél sem mondhat le ezen eszközök alkalmazásáról, vagy az ellenük való védelemről anélkül, hogy ne kockáztatná a

kudarcc lehetőségét. Tulajdonképpen a szív és az ész, a józan ész harcáról van szó. Melyik győzedelmeskedik? Humorosan megválaszolva a kérdést, azt mondhatnánk, hogy mindig az, amelyekre kevésbé tud hatni a szemben álló fél... Az azonban teljesen biztosnak tűnik, hogy a jövőben ennek szerepe soha nem látott mértékben növekedni fog.

A lélektani műveletek egyik legfőbb eszköze a propaganda, mellyel igyekszik a vele szemben álló fél embereinek értékrendjét, meggyőződését, érzelmeit és viselkedését valamilyen módon befolyásolni (Mező és Mező, 2019). Az ilyen tevékenységek lehetséges célpontja, vagy talán helyesebb úgy fogalmazni, hogy a célcsoportja igen sokfajta lehet: kormányok, kormányzati szervezetek, politikai szervezetek, érdekképviselői csoportok, katonai szervezetek, kisebb-nagyobb egységek vagy csak ezek vezetői, esetleg csak bizonyos rétegek, de akár a teljes civil társadalom (Jakusné, 2016). Szinte lehetetlen is egy teljes felsorolást adni.

A propaganda terjesztésének számtalan módja van már ma is, ám ennek tárháza az egyre gyorsuló technológiai fejlődéssel exponenciálisan bővül és a célzott vagy általános üzenetek célba juttathatók a verbális kommunikáció, audiovizuális média, hangfelvételek, szórólapok, újságok, plakátok stb. útján (Longley, 2019).

Erre a tevékenységre – az elmúlt években – sajnos mesterien kidolgozott példákat láthattunk szélsőséges szervezetek részéről is, melyek kifejezetten szívesen nyúlnak ilyen eszközökhöz. Példának

okáért az arab tavasz idején felemelkedő ISIS („Iszlám Állam”; „Iraki és Szíriai Iszlám Állam” és még számos megnevezéssel illetve magát a terrorszervezet, de az egyértelmű behatárolás végett az ISIS megnevezést alkalmazzuk) terrorszervezet kapcsán lehattunk szem és fültnüi a tömegtájékoztató szinte felfoghatatlan hatalmának és befolyásolókéességének (Qi, 2020). 2014-től folyamatosan láthattuk, ahogy európai, kanadai, amerikai, ausztrál stb. fiatal asszonyok és férfiak (muszlimok és keresztények egyaránt) igyekeznek Szíriába és Irakba, hogy addigi „silány”, „értelmetlen” vagy „unalmas” életüket hátrahagyva csatlakozzanak a terror szervezethez (Nagy, 2020). Hogyan sikerült oly nagy mértékkel a toborzás ennek a

terrorszervezetnek, mikor például – nem elhanyagolható tényezőként –, az anyagi erőforrások nyilván jóval korlátozottabbak voltak, mint például egy állami vagy kormányzati szereplő esetében? Az ISIS kifinomult propagandastratégiákat dolgozott ki, melynek végrehajtására elsődlegesen az olyan közösségi médiaplatformokat használta, mint a – fiatalok által közkedvelt – Twitter, Facebook és Youtube. Propagandastratégiájuk az erőszkos tartalmakon, a vallási narratívákon és az utópisztikus társadalom ígérten alapult. Képek, videók és az ezekkel célba juttatott üzenetek ezrei dicsőítették az ISIS „katonáinak” tetteit (lásd: 3. ábra), és a valóság eltorzított képével csalogattak fiatal férfiakat és nőket.

3. ábra: ISIS üzenet – How ISIS is spreading its message online. Forrás: Net6

Céljuk, hogy visszaállítsák a nagy Iszlám Kalifátust és befolyását globális mértékben kiterjesszék (Net7).

Megjegyzés: az Iszlám Kalifátus a Mohamed próféta halálát (Kr. e. 632) követő évszázadokban a muszlim közösséget és az uralma alá tartozó országokat és népeket magában foglaló politikai-vallási állam volt. Délnyugat-Ázsia, Észak-Afrika és Spanyolország nagy részét magába foglalta, azonban a dinasztikus küzdelmek később a kalifátus hanyatlásához vezettek, és Bagdad 1258-as mongol pusztításával, mint működő politikai intézmény megszűnt létezni. Székhelye Arábiában, Levanteban és Mezopotámiában volt a 7-13. században. Forrás: Net5.

Ennek a vágyott célnak az eléréséhez pedig elengedhetetlen volt, hogy harcolni képes fiatal férfiakat és szülői képes fiatal nőket gyűjtsenek maguk köré. Toborzó kampányaikban a csatlakozás révén a „valahova tartozás” érzését, az élet céljának megelégedését és végtelen kalandok sorát hangsúlyozták, azaz mind olyan szükségleteket céloztak, melyek az ember nagy száma esetében jellemzők lehetnek.

Hozzá kell tenni, hogy a csatlakozó emberek általában – de érdekes módon nem kizárólag – nehéz sorsú közegekből valók voltak, kifogásolható szociális életvitellel, azonban mégis az Iszlám Állam által felmutatott profi szintű tömeg(félre)-

tájékoztató volt az, amely miatt a csatlakozást választották (Dawson, 2021).

Annak ellenére, hogy a terrrorszervezet jelenleg nem mutat olyan mértékű aktivitást, mint 2014-2015 tájékán, a statisztikák azt mutatják, hogy kampányaik a különböző közösségi oldalakon továbbra is futnak. 2023 harmadik negyedében a Facebook nyolcmillió terrorizmushoz köthető tartalommal kapcsolatban intézkedett, szemben az előző negyedévben történt 13,6 millió intézkedéssel. A Facebookon minden tízezer megtekintett tartalomra körülbelül öt olyan megtekintés jutott, amely sértette a platform terrorizmusra vonatkozó irányelveit. A 4. ábrán a Facebookon megjelenő, terrorizmussal kapcsolatos tartalmak számbeli (millió nagyságrendben, függőlegesen) és időbeli (2017 4. negyedétől 2023 3. negyedéig, vízszintesen) megoszlása látható.

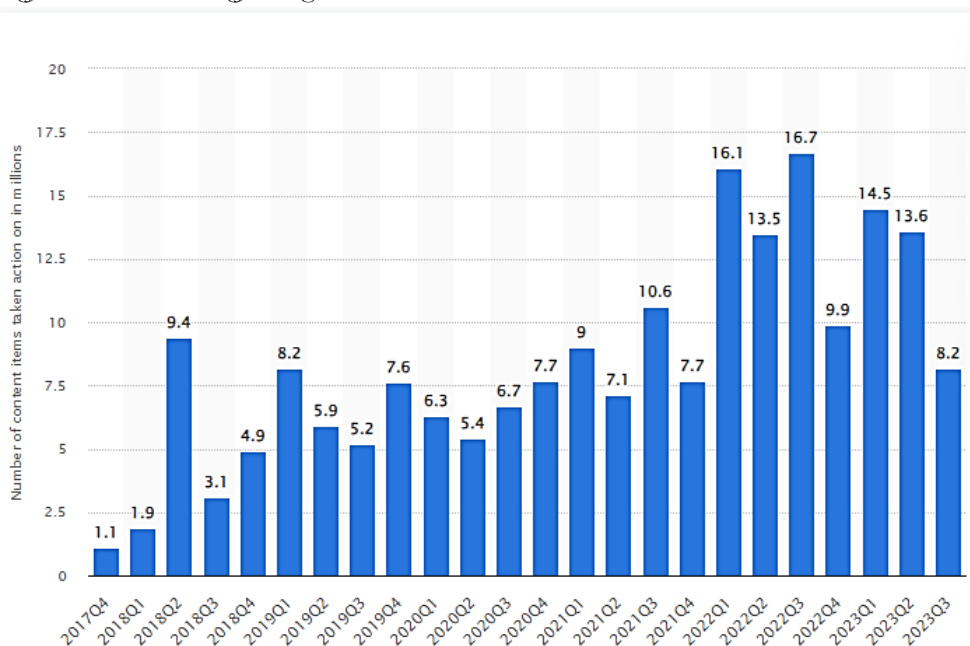
Jelen korunk technikai vívmányaival való befolyásolás eredményessége sajnos ma már tagadhatatlan és komolyan el kell gondolkodni ellenintézkedések foganatosításán, olyan körülmények megteremtésén, amely, ha kizárni teljesen nem is tudja annak lehetőségét, hogy a jövőben ilyen újra megtörténhessen, de legalább képes hatásosan mérsékelni annak hatásait, illetve eredményességét.

A békefenntartó műveletek sajátosságai

A békefenntartó műveletek nagyon sok tekintetben különböznek a harctevékenységek bármelyik fajtájától, ez a különböző-

4. ábra: A Facebookon világszerte megjelenő, terrorizmussal kapcsolatos tartalomelemek 2017 4. negyedétől 2023 3. negyedéig. Forrás: Net7

ség pedig teljesen más kiképzést, eljárásokat és mentalitást követel a feladatot végrehajtó erők állományától. Nem is kérdés, hogy a valódi harccal szemben ezek a műveletek jóval kevesebb veszéllyel járnak, azonban mégsem veszélytelenek.

De vajon egyszerűbbek-e, könnyebben teljesíthetők-e? Aligha. Teljesen más természetűek a kihívások, de összességében nem mondhatók egyszerűbbnek. A műveletek ugyanis általában a valódi harcnál összetettebb körülmények között kerülnek végrehajtásra és számos dolog, amely egy harctevékenység alatt viszonylag egyszerűen megítélhető, eldönthető (például

a fegyverhasználat, vagy a katonai erő alkalmazása...) itt komoly problémákat okoz, vagy okozhat. Arról nem is beszélve, hogy egy-egy tevékenység következményének megbecslése is jóval nehezebb, illetve hatásuk is általában később érződik.

Szintén komoly különbséget jelent a műveletek térségében élő lakosság. Először is, a civil lakosság általában nem menekül el és/vagy nem telepítik ki őket, így jóval nagyobb mértékben vannak jelen, mint egy konvencionális harctevékenység során. A lakosság általában nem homogén – hiszen akkor valószínűleg

magára a békefenntartó műveletre sem lenne szükség – hanem faji, vallási, politikai vagy más egyéb vonatkozásban különbözőek. A békefenntartó erőknél azonban ilyen körülmények között is el kell érnie, hogy legitimitációját a konfliktus minél több szereplője elfogadja. E nélkül biztos, hogy nem lesz sikeres a feladat végrehajtása. Ennek érdekében a fogadó állam lakosságának, kormányának, esetleg kormányainak, egyházainak és különböző állami és nem állami szervezeteinek teljeskörű és sikeres tájékoztatása nagyon komoly feladat és a végső siker egyik szignifikáns feltétele.

A háborús küszöb alatti és a küszöböt elérő műveletek is kötődnek a politikához, ez nyilvánvaló. Háború esetében közvetlenül egy-két hadviselő fél politikai elitjének a véleménye tükröződik – jó esetben – műveletekben és közvetve más érdekelt feleké, esetleg nemzetközi szervezeteké. Ezek a politikai „érdekek” legtöbbször jól beazonosíthatóak, sokszor maguk a felek sem kívánják rejtgetni őket. Ezzel szemben egy békefenntartó művelet esetében rendszerint a korábbi konfliktusok szereplőin túl sok állami és nem-állami szereplő, gazdasági és vallási csoport és a legkülönbözőbb helyi és nemzetközi érdekcsoportok vannak, illetve lehetnek jelen. Ebben a környezetben kell a békefenntartó erőknél végrehajtaniuk azt a feladatot, amelyet valamelyik nemzetközi közösség vezető testülete számukra megszabott. Ez pedig végső soron azt jelenti, hogy ennyi különböző érdeket, vezetői

mentalitást stb. kell egyszerre figyelembe venni. Ez bizony nem egyszerű feladat.

Ezen túl újra megjelenik a civil társadalom, a lakosság szerepe. Egy békefenntartó műveletnek otthont adó állam lakossága sok esetben nincs is pontosan tisztában az országukban, vagy térségükben állomásozó erők feladatait, küldetésük célját és mandátumát illetően. A lakosság iskolázottságának, az általános tájékoztatás sikerességének függvényében lehetnek körülbelüli elképzelések a kérdéssel kapcsolatban, de viszonylag ritka a pontos ismeret. Ez jó esetben félreértésekhez, esetleg bizalmatlansághoz, rosszabb esetben pedig akár agresszióhoz is vezethet a békefenntartó erővel szemben. Ez a kockázat hatványozottan fennáll, ha az adott ország zűrzavaros helyzetében a tömegtájékoztatás lehetőségei rosszindulatú, vagy nem a békefenntartó erők szándéka szerint dolgozó kezekbe kerülnek, ezzel pedig tovább szíthatják az előbb említett problémákat a már amúgy is megzavart lakosságban.

Békefenntartó műveletekben a pszichológiai vagy lélektani hadviselés olyan képességnek tekinthető, mely három „szolgáltatást” nyújthat a végrehajtó erőknél és a társadalomnak egyaránt. Egyrészt ezekkel a műveletekkel könnyebben meg lehet értetni a lakossággal a misszió célját és az alkalmazandó eszközöket (Boldizsár, 2008). Másrészt hozzáférést biztosít az információhoz mindkét irányba (a békefenntartóknak és lakosságnak), aminek a jelentősége azért óriási, mert ezzel már a korábban említettek alapján elkerülhetőek

felesleges félreértések, így végső soron a veszteségek, és a civil lakosság is nagyobb bizalommal képes figyelni, esetleg támogatni a békefenntartók tevékenységét. Harmadrészt a békefenntartók részéről közétett információk, a „propaganda” a párbeszéd lehetőségét hordozza magában, melynek célja szintén a békefenntartó művelethez kedvező attitűdök előidézése vagy megerősítése (lásd: Mező, 2014).

A három „szolgáltatás” nyújtása közben sikeresen meg kell tudni küzdeni az olyan hiedelmekkel is, hogy mivel erőinknek minden körülmények között semlegesnek kell maradniuk, ezért semmilyen módon nem folytathatnak „lélektani hadviselést”, vagy, hogy a pszichológiai hadviselés mindig hazugságokon alapuló propagandát alkalmaz stb.

Itt pedig el is érkeztünk egy roppant kényes, de legalább annyira fontos gondolathoz. Ez pedig az igazság-hazugság kérdése. A korábban említett sztereotípiák létezhetnek ugyan, de például a hazugság kérdésében könnyen belátható, hogy az nem indokolt, hiszen, ha egy pszichológiai műveletet végző csoport tevékenysége során szándékosan megtéveszti célpontjait, az egy idő után nyilvánvalóvá válhat, és elveszítheti hitelességét, vele együtt a békefenntartóba vetett hittel együtt. Ez pedig meglehetősen kontraproduktív, nyilván ez nem lehet cél. Jeffrey Jones ezredes, egy amerikai PSYOP alakulat korábbi parancsnokának szavaival élve:

„Az igazság a legjobb fegyverünk”
(Jeffrey Jonest idézi: Raevsky, 1996, 27. o.).

Ezt a „mottót” érdemes a PSYOP tevékenység szükségessége és hasznossága melletti érvek középpontjába állítani a békefenntartó műveletek előtt és alatt.

Természetesen senki nem vitatja, hogy a hazugság, a manipuláció, az információ elferdítése vagy bármilyen nemű megtévesztés ne lenne felhasználható a művelet céljainak elérése érdekében (és időről-időre ne lennének ilyen próbálkozások), azonban, ha az ilyen jellegű manipulációk lelepleződnek, vagy akár csak nem kellő körültekintéssel hajtják őket végre, akkor – mint már említettük – abszolút kontraproduktívvá válnak. Az ilyen eljárások alkalmazásának másik, óriási veszélye, hogy sikertelenség, azaz a manipuláció napvilágra kerülése esetén jogosan tekinthető a konfliktusban aktív szerepet vállaló félnek, amely akár legitim – azaz jogszerűen támadható célpontként is feltüntethető a konfliktusban. Ezen gondolatok elfogadása esetén érthető igazán az amerikai ezredes korábban idézett megjegyzésének az igazságtartalma, hiszen minden békefenntartó kontingensnek alapvető érdeke, a civil lakosság támogatásának mielőbbi megnyerése, majd megtartása. Mivel ezek a műveletek rendszerint nagyon hosszú ideig tartanak, akár évtizedekig, igen kicsi rá az esély, hogy rejtve maradjanak a csalások.

Kitekintés a nyugat-balkáni térségre, Bosznia-Hercegovinára

Magyarország érdeklődése a balkáni térség irányába történelmi múltra tekint vissza. Volt idő, mikor abba az irányba akar-

tunk hódítani, volt, mikor onnan vártuk a hódítókat, és volt, mikor csak „rajta tartottuk a szemünket” az ott zajló folyamatokon. Ennek okán érthető, hogy a pár évtizede kialakult és sajnos teljesen azóta sem megoldott konfliktus eredményes rendezésében hazánk meglehetősen érdekelt, így érdemes e tanulmány végén pár gondolatot szentelni e témának is – természetesen a lélektani hadviselés aspektusából (Collins, 1999, Raugh, 2010).

A boszniai háború időtartamának nagy részét legjobban úgy lehetne jellemezni, mint a felébredésért, egyes népek és nemzetek öntudatra ébredéséért folytatott küzdelmet, a „földi háború” pedig ennek tulajdonképpen megnyilvánulási formája volt.

Bosznia-Hercegovinában a média „államapparátus” által való irányítása, nem ritkán manipulációja, központi szerepet játszott az etnikumok közötti gyűlölet szításában, később pedig a béketeremtő és békefenntartó tevékenységek eredményeinek kiaknázásában. A szerb erők már a háború elején elsőszámú prioritásként kezelték a rádió- és televízióállomások elfoglalását, annak érdekében, hogy propagandaüzeneteket juttassanak el a civilekhez elsősorban az akkor még létező Jugoszláviában.

Tevékenységük összességében sikeresnek bizonyult, ugyanis az idő előrehaladtával egyre markánsabb félelmet és paranoiát ébresztettek az emberekben, majd ezek az érzelmek más etnikai csoportok elleni gyűlöletté alakultak át. Mindeközben pedig a boszniai szerbekben meg-

erősítették azt az érzetet, hogy valójában saját túlélésükért kell küzdeniük.

Mikor 1995 novemberében a daytoni békemegállapodást aláírták, a PSYOP teljes mértékben létjogosultságot nyert a NATO Szövetséges Erők Déli Parancsnokságának tevékenységében (v.ö.: U.S. Army Psychological Operations – History Handbook). Mindaddig azonban, míg biztonsági aggályok miatt az IFOR nem kapta meg az ENSZ-erőktől a művelet irányítását, a PSYOP kulcsfontosságú szereplői nem léphettek be az országba, hogy irányítsák vagy elvégezzék a szükséges koordinációs feladatokat a helyi médiával összefüggésben, nem volt lehetőségük azzal személyes kapcsolatot létesíteni. Ennek nyomán hónapok teltek el, míg sikerült hatékonyan kiaknázni a régióban már létező nyomtatott és elektronikus média struktúrájában rejlő lehetőségeket. Másik jelentős probléma volt, amely szintén késedelmet okozott a lélektani műveletek végzése során, az IFOR főhadiszállásának váratlan áthelyezése a horvátországi Zágrárból Szarajevóba. Ez ugyanis óriási plusz terhet rótt – logisztikai és adminisztratív területen – a végrehajtott állományra.

Miután a NATO hivatalosan is átvette az ENSZ-től a missziót, Szarajevóban hemzsegték az IFOR felségjelzésű katonák és járművek, mindez egy már alapvetően marginális támogató struktúrával bíró közegben újabb problémákat vetett fel, újabb információszolgáltatást, magyarázatokat követelt meg. Nagyon komoly kihívásnak számított még a PSYOP ké-

pességeivel és végrehajtásával kapcsolatos koordinációhiány is, különösen, ami a harcászati szintet illeti. A boszniai művelet harcászati irányítása három különböző zónára volt felosztva, melynek keretein belül az USA, az Egyesült Királyság, valamint Franciaország egy-egy többnemzetiségű hadosztály irányítását látták el. Minden hadosztálynak volt lélektani műveletekkel foglalkozó részlege, ám – sajnálatos módon – másként kezelte ezen tevékenységeket.

Az akkor meglévő nehézségek ellenére azonban hamarosan működésbe hoztak rádió-állomásokat, melyek a PSYOP tevékenység keretein belül működtek, valamint heti rendszerességgel újságokat nyomtattak (egyaránt latin és cirill ABC-vel, hogy minden, Jugoszlávia területén élő etnikum a maga nyelvi adottságainak megfelelően hozzájusson a hivatalos információkhoz). Ennek megfelelően a PSYOP Task Force több száz elektronikus és nyomtatott sajtóterméket készített és adott ki a boszniai civil szervezetek támogatására és a lakosság hiteles informálására (Collins, 1999). Mindezek mellett a szakemberek segítséget nyújtottak az Európai Uniónak az 1996. évi júniusi helyhatósági választások támogatásában Mostarban, ezt követően pedig különböző etnikai incidensek elsimítására tettek erőfeszítéseket, meglehetősen sikerrel (5. ábra).

Az idő előrehaladtával, a különböző technológiák fejlődésével folyamatosan változik a hadviselés, vele együtt a különböző műveleti környezetek jellemzői,

5. ábra: Egy PSYOP specialista (balra) és az egyik helyi bosnyák tolmács felkészül az adásra egy MSQ-85 óvóhely belsejéből. Forrás: Net8

mely átalakuláshoz, a konfliktus minden szereplőjének a lehető leggyorsabban alkalmazkodni kell.

Összegzés

Az elmúlt évek eseményei alapján láthatóvá vált, hogy a propaganda immáron újra szerves részét képezi nem csupán az államok közötti, hanem a nem-állami és egyéb szereplők, néha akár magánszemélyek közötti konfliktusoknak. Legyen szó háborús vagy nem-háborús műveletről, a morális értékek és érdekek védelme, valamint támadása ugyanúgy jelentőséggel bír, és fog is bírni, mint a fizikai térben végzett műveletek esetében a csapatok, vagy harceszközök védelme és támadása.

Véleményünk szerint a világháló nyújtotta lehetőségek teljeskörű kihasználásával a modernkori hadviselés – vagy annak egy nagy része – egyre inkább az információs térben fog megjelenni, ott próbálja meg hatását kifejteni.

Meggyőződésünk, hogy ahogyan az élet oly sok területén, úgy e kérdésben is nagyon komoly változásoknak vagyunk már ma is megtapasztalói. Ennek nyomai egyértelműen láthatóak, ha csak az ukrán háborúról megjelenő híreket követjük. Mindenképpen megállapítható, hogy egyre nagyobb hangsúly fog az internetes portálokra hárulni, hiszen ezekre a felületekre tulajdonképpen korlátlan mennyiségű multimédiás anyag kerülhet fel, attól függetlenül, hogy igazak-e avagy sem, sértőek-e vagy sem, hogy sértenek-e közösségi irányelveket, vagy esetleg erőszakos, gyűlöletkeltő tartalommal bírnak. Az ilyen jellegű tartalmak kiszűrése vagy eltávolítása rendkívül nehéz feladat, hiszen például megosztások útján másodpercek alatt felhasználók ezreihez juthat el. A rosszindulatú, károkozó jellegű információk pedig – az emberi természet sajátosságai miatt – mindig hamarabb átlépik az emberek ingerküszöbét – így van ez a békefenntartó missziók során is.

Ezek nem túl szép kilátások, de hát ilyen a világ. Már régen nem a „tisztá” csaták korát éljük, amikor két haderő egymással szemben felsorakozik egy jól körülhatárolható csatatéren és valamilyen módon eldöntik, hogy ki is nyeri meg azt az egy csatát, amelyik akár egész országok,

birodalmak sorsát eldönthetik. Mit kell, vagy lehet tenni? Nos, nagyon egyszerű a válasz: el kell fogadni, hogy ilyen a világ. El kell fogadni azt a tényt, hogy a hadviselés nem csak a kézzel fogható fegyverek fejlődésének hatására változhat, hanem a „nem kézzel fogható”, a fizikai térben nem fellelhető (tehát nem is pusztítható) fegyverek hatására is. Mert ezek bizony fegyverek. Olyan fegyverek, amelyek adott esetben nem csak egyes személyekre, vagy katonák kisebb-nagyobb csoportjaira képesek hatást gyakorolni, hanem hatalmas embertömegekre, egész haderőkre vagy akár a társadalomra önmagára is, hatásuk pedig általában hosszabb, mint kinetikus társaiké. Ez a „fegyver” már kezd beszivárogni a jelen hadviselésébe is, ám biztos állítható, hogy ez lesz a jövő. Így egyre komolyabban kell kutatni az ellenük való védekezés lehetőségeit, illetve – saját céljaink elérése érdekében – sikeres alkalmazásuk elveit is.

Irodalom

AJP-3.10.1 (A) – Allied Joint Doctrine for

Psychological Operations. Letöltés

dátuma: 2023. 12. 26.. URL:

<https://info.publicintelligence.net/NATO-PSYOPS.pdf>

AJP-3.10.1 (B)

Boldizsár Gábor (2008): *A*

békeműveletekben való részvétel hatása a

Magyar Honvédségre. PhD értekezés

Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi

Egyetem. Letöltve: 2021. 11. 29.

URL: <https://nkerepo.uni->

- nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12143/ertekezes.pdf;jsessionid=4877B36F8ABB1722F008F0C0B4C02958?sequence=1
- Collins, Steven (1999): Army PSYOP in Bosnia: Capabilities and Constraints. *Parameters*, 1999. Vol. 29, no. 2. 57-73. o. Doi:[10.55540/0031-1723.1928](https://doi.org/10.55540/0031-1723.1928).
- Dawson, Lorne L. (2021): *A Comparative Analysis of the Data on Western Foreign Fighters in Syria and Iraq: Who Went and Why?* International Centre for Counter-Terrorism – The Hague (ICCT). Letöltés dátuma: 2023. 12. 26. URL: <https://www.icct.nl/sites/default/files/2022-12/Dawson-Comparative-Analysis-FINAL-1.pdf>
- Jakusné, Harnos Éva (2016): A befolyásolás módszereinek változása a média fejlődésének fényében. *Honvédségi Szemle*. 2016/2, 70-82. o. Letöltés dátuma: 2023.12.26. URL: http://real.mtak.hu/124645/1/HSZ_2016_144_2_Jakusne_Harnos_Eva.pdf
- Longley, Robert(2019): *An Introduction to Psychological Warfare*. Letöltve: 2021.11.27. URL: <https://www.thoughtco.com/psychological-warfare-definition-4151867>
- Mező Ferenc (2014): *PSYOPS – avagy: kalandozás a hadak útján, a pszichológia ösvényein, a történelem útvesztőiben*. Kocka Kör, Debrecen.
- Mező Ferenc és Mező Katalin (2019): Lélektan és hadviselés. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, I. évf. 2019/1. szám. 9-25. Doi: [10.35404/LH.2019.1.9](https://doi.org/10.35404/LH.2019.1.9)
- Nagy Melánia (2020): A nyugati nők csatlakozási folyamata az Iszlám Államhoz. *Büntetőjogi szemle*, 2020/2.. 87-92. o. Letöltés dátuma: 2023.12.14. URL: <https://ujbtk.hu/dr-nagy-melania-a-nyugati-nok-csatlakozasi-folyamata-az-islam-allamhoz/>
- Net1: *Military Decision on MC 402/1-NATO Military Policy on Psychological Operations* p.2. Letöltve: 2021. 11. 29. URL: <https://info.publicintelligence.net/NATO-PSYOPS-Policy-2003.pdf>
- Net2: *Dr. Padányi József vezérőrnagy előadása* 37. dia. Letöltve: 2021. 11. 29. URL: <https://docplayer.hu/6413469-Padanyi-jozsef-zmne-hu.html>
- Net3: Leo, W. (2020): *The History of Psychological Operations: Before the beginning*. Letöltve: 2021. 11. 29. URL: <https://sofrep.com/news/the-history-of-u-s-psyops-part-1-the-beginning/>
- Net4: Letöltve: 2021. 11. 29. URL: <https://education.nationalgeographic.org/resource/art-war/>
- Net5: Letöltés dátuma: 2023. 12. 17.. URL: <https://www.britannica.com/biography/Amr-ibn-al-As>
- Net6: Letöltve: 2021. 11. 29. URL: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-27912569>
- Net7: Letöltés: 2023.12.14. URL: <https://www.statista.com/statistics/1013864/facebook-terrorist->

- [propaganda-removal-quarter/#statisticContainer](#)
- Net8: Friedman, Herbert A. (2023): *PSYOP Against Milosevic's Yugoslavia*. Letöltés: 2023.12.26. URL: <https://www.psywarrior.com/BosniaHerb.html>
- Raevsky, Andrei (1996): *Managing Arms in Peace Processes: Aspects of Psychological and Intelligence*. Letöltve: 2021. 11. 29. URL: <https://www.unidir.org/files/publications/pdfs/disarmament-and-conflict-resolution-project-managing-arms-in-peace-processes-aspects-of-psychological-operations-and-intelligence-131.pdf>
- Raugh, Harold E. (Ed.) (2010): *V Corps in Bosnia-Herzegovina, 1995-1996: an Oral History*. Kansas: Combat Studies Institute Press Fort Leavenworth, Kansas. Letöltve: 2023.12.26. URL: <https://www.armyupress.army.mil/Portal/7/combat-studies-institute/csi-books/OperationJointEndeavor.pdf>
- Szun Ce (2012): *A hadviselés tudománya*. Göncöl Kiadó, Budapest.
- Qi, Yuanbo (2020): The language of terror: exploring speech acts in official English-language ISIS videos, 2014-2017. *Small Wars & Insurgencies*, 31:6, 1196-1241, DOI: [10.1080/09592318.2020.1775055](https://doi.org/10.1080/09592318.2020.1775055)
- U.S. Army Psychological Operations – History Handbook*. Letöltve: 2023.12.26. URL: https://arsof-history.org/pdf/handbook_psyop.pdf